13 නන්ද මහ තෙරුන් වහන්සේගේ වස්තුව

දඹදෙණි අවධිය

දඹදෙණි සාහිත්‍ය සමය සම්භාව්‍ය සිංහල සාහිත්‍යයේ ප්‍රාමාණික වර්ධනයක් ඇති කළ යුගයකි. පාලි, සංස්කෘත ව්‍යාකරණ සන්‍ය පොත් රැසක් ම මෙකල ලියවී තිබීමෙන් එය තහවුරු වේ. අනවමදර්ශී සංඝරාජ මාහිමි විසින් 'දෛවඥ කාමධේනුව, පරෝපකාරය' වැනි සංස්කෘත පොත් ද සංඝරක්ෂිත හිමි විසින් සුබෝධාලංකාරය ද, වේදේහ මහ ස්ථවිරයන් විසින් 'රසවාහිනිය' වැනි පාලි පොත් ද මයුරපාද පිරිවෙන්පති බුද්ධපුත්‍ර හිමි පූජාවලිය ද, පතිරාජ පිරිවෙන්පති හිමි සිදත් සඟරාව ද, දෙවන පැරකුම්බාවන් කව්සිළුමිණ ද රචනා කර ඇත්තේ මේ දඹදෙණි සමයේ දී ය. ධර්මසේන හිමියන්ගේ 'සද්ධර්මරත්නාවලිය' මෙකල රචනා කරනු ලැබූ සුවිශේෂ කෘතියකි.

සද්ධම්මට්ඨිති මිච්ඡන්තො - ධම්මසේන යතිස්සරො
ආකාසි පවරං එතං - සද්ධම්මරත්නාවලිං

ග්‍රන්ථාවසානයේ සඳහන් මේ ගාථා පාඨයෙන් කතුවරයා ධර්මසේන හිමි බව තහවුරු කර තිබේ. මේ මා හැඟි කෘතිය රචනා කිරීමට හේතුව ග්‍රන්ථාරම්භයේ සඳහන් වේ;

"එසේ හෙයින් යම් කෙනෙක් නුවණ මඳවත් කුසලච්ඡන්දය ඇති ව ධර්මාභියෝගයට උපදෙස් ලදින් බණ දැන පින්කම් හැසිර නිවන් සදාගනිත් නම්, එසේ වූ සත් පුරුෂයන්ට වැඩ සඳහා සද්ධර්මරත්නාවලිය නම් වූ ප්‍රබන්ධය කරම්හ"

සද්ධර්මය නැමැති මැණික් අමුණන ලද මාලය යන අරුතින් කෘතිය සද්ධර්මරත්නාවලිය යනුවෙන් නම් කර ඇත. පාලි ධම්මපදයේ ගාථාවලට බුද්ධඝෝෂ හිමි පාලියෙන් සංග්‍රහ කළ කතා වස්තු, දේශීය ගැමි ජීවන අත්දැකීම් හා මුසු කරමින් කියවීමෙන් මෙන් ම ශ්‍රවණයෙනුත් එක ලෙස රස විඳිය හැකි ආකාරයට සද්ධර්මරත්නාවලියෙහි ඉදිරිපත් වේ. පාලි ධම්මපදට්ඨ කතාවේ ඇතැම් කොටස් අත්හරිමින් ද අලුත් කතා එක්කරමින් ද උපමාවෙන් හා පිරුළෙන් අලංකාර කොට ඉදිරිපත් කිරීමට කතුවරයා සමත් ව ඇත.

මිලින්ද රජුගේ කතා පුවතේ එන නාගසේන කතාව ද සුත්ත නිපාත අටුවාව ඇසුරෙන් ලියූ කාෂ්ඨවාහන කතාව ද සාතාගිර හේමවත කතාව, සූවිසි විවරණ කතා හා බුදු සිරිත ද ධම්මපදට්ඨ කථාවේ සඳහන් කථාවලට අමතර ව අලුතෙන් එක් කළ කොටස් ය. ධම්මපදට්ඨ කතාවේ එන පදගත විස්තර ආදිය ඇතුළත් කොට නොමැත.

ධර්මෝපදේශ දානය පරමාර්ථ කරගෙන පාලියෙන් තිබූ කතා සිංහල ජනයාට ගැළපෙන පරිදි රචනා කරන ලද මේ බණ කතා පොත ස්වාධීන මඟක් ගත්තකි.

ධර්මසේන හිමියන්ගේ භාෂා පරිචයක්, අවස්ථා හා සිද්ධි නිරූපණයත් චරිත විවරණයත්, උපමා භාවිතයත් ග්‍රන්ථයේ විශේෂත්වයට හේතු වේ. කතු හිමියන්ගේ බහුශ්‍රැත භාවයත් ගැමි පරිසරයෙන් උකහාගත් මානව දයාවත් කෘතියෙහි අන්තර්ගත සෑම කතාවකින් ම වාගේ පිළිබිඹු කෙරේ. පිටු ගණනාවකින් විස්තර කළ යුතු ඇතැම් කරුණු එක් උපමාවකින් ඉදිරිපත් කර තිබීම ද සුවිශේෂ වේ. කතා වස්තු 308ක් හා මංගල සූත්‍ර ආදී සූවිසි විවරණ කතා ඇතුළු කතාන්දර තිස්තුනකුත් මීට ඇතුළත් ව ඇත.

ගැඹුරු දහම් කොටස් රස බර කතාන්දරවල දවටා කතා රසය ද දහම් රසය ද එක විට විඳගත හැකි වන ආකාරයට ඉදිරිපත් කර තිබීම වැදගත් ය. ඒවා කියවීමෙන් ද කියවන විට අසා සිටීමෙන් ද එක ලෙස රස විඳිය හැකි ය.

සද්ධර්මරත්නාවලියේ එන ‘නන්ද’ මහ තෙරුන් වහන්සේගේ කතා වස්තුවේ අරමුණු වී ඇත්තේ අනුශාසනා නැති වීමෙන් ශාසනයට ආශා නොමැති ව පිළිවෙත් පමාව නිවන් ලබාගත නොහැක්කවුන්ට ශාසනය කෙරෙහි ඇල්මක් ඇති කරගැනීමට මඟ පෙන්වා දීම ය. විටෙක මුවඟට සිනාවක් නංවන හාස්‍ය රසයකින් ද තවත් විටෙක බුද්ධිගෝචර පණ්ඩිතමානී බවකින් ද යුතු නන්ද වස්තුව කවර පුද්ගලයෙකුට වුව ද යහපත් දිවියක් සඳහා ගුරුකොට ගත හැකි කතා වස්තුවකි.

තව ද අනුශාසනා නැති වීමෙන් ශාසනාභි රති නැති ව පිළිවෙත පමා වීමෙන් නිවන් සාධා ගත නොහෙන්නවුන්ට ශාසනාභිරතියට උපදෙස් නිසා නන්ද මහ තෙරුන් වහන්සේගේ වස්තුව කියමු.

හේ කෙ සේ ද යත්

බුදුහු බුදුවලා බිම්සර මහ රජුගේ අයදමෙන් රජගහා නුවර වැඩ වෙළුවන වෙහෙර වසන සේක් පිය රජ්ජුරුවන්ගේ ආරාධනාවෙන් කිඹුල්වත් නුවරට වැඩ නිග්‍රොධ නම් අරම සැතපීලා දෙවන දවස් සිඟා ඇතුළු කිඹුල්වත් නුවරට වැඩි සේක් නැතක් දවසින් දුටු පිය රජ්ජුරුවන්ට උපන්නක් දෙන්නාක් මෙන් ගාථා පමණෙකින් සෝවාන් කරවා මිනිස් ලොව උපදිතොත් සත් වරෙකින් වඩාත් නොහොත් දෙතුන් වරෙකින් වඩාත් නැත. එක වරෙකින් වඩාත් නූපදනා ලෙස කොට ලා අනික් ගාථාවෙකින් මහා ප්‍රජාපතී ගෝතමී නම් කුඩා මෑණියන්දැගෙන් පූතන කිරෙහි කිරිමිල ගෙවාලන්නාක් මෙන් උන්දෑ සෝවාන් කරවා, පියරජ්ජුරුවන් තනතුරෙන් වඩාලන්නා සේ සෙදගැමි කරවා, එම දවස් වළඳා අන්තයෙහි බිම්බා බිසොවුන්ගේ ගුණයෙහි තරම මහෞෂධ පණ්ඩිත අවස්ථාවෙහිත් විමසා තුබූ හෙයින් වදාරනු නිසා චන්දකින්නර ජාතකය වදාරා, ඊට දෙවන දවස් නන්ද කුමරුන්ට වොටුනු මඟුලත් ගෙවදනා මඟුලත් විවාහ මඟුලත් තුන එක අවධියට පැමිණි කල්හි, මේ මඟුල් තුනට වඩා නිවන් මඟුල උතුම් බැවින් ඒ උන්ට පමුණුවා ලමී නුවරට සිඟා වැඩ සිඟා අන්තයෙහි නිවන් අත් පත් වන ලෙසින් පාත්‍ර ධාතූන් වහන්සේ අතට දීලා

ආදියෙන් යන ගමනට ඉෂ්ට සූචක කොට දුන් පාත්‍රය හෙයින් පාත්‍රය අතට හැර නො ගත් සේක.

නන්ද කුමරු ද බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරවයෙන් 'පාත්‍රය හැර ගත මැනව'යි නොකියා රජ ගෙන් වඩනා ගමන හෙයින් හිණි හිස කෙරෙහි දී හැරගන්නා සේකැ යි සිතූහ. බුදුහු එතන දීත් පාත්‍රය හැර නොගත් සේක් හිණි පා මුල දී හැර ගන්නා සේක් වනැ යි සිතා යන කලට එතන දීත් හැර නොගන්නා රඳනු කැමැති වත් අභිප්‍රායකින් ම නොව බුදුන් කෙරෙහි ගෞරවයෙන් පාත්‍රය හැර ගත මැනව යි කියා ගත නොහී මෙතනදී හැර ගන්නා සේක. මේතන දී හැර ගන්නා සේක් වනැ යි සිතා ම නොසිතින් ගියත් සිතින් ම සසර ගමනින් නවත්නා හෙයින් යෙත් ම ය.

ඒ වේලෙහි නන්ද කුමරුවන්ගේ දනවු කලණ නම් වූ කුමාරයන්ට සරණ තිල වූ මුල් නෑ කම කවරේ වුවත් රජ කම් හෙයින් බැදෑණියන් ළඟට මිනිස්සු ගොසින් බුදුහු පිය රජ්ජුරුවන්ගේ මාළිගාවට වැඩි ගමනේ මුඹදෑගෙන් වෙන් කොට නන්ද කුමරුන් වහන්සේ කැඳවා ගෙන වඩනා සේකැ යි කිවු ය. එ බස් අසමින් ඕ ද හිස සෝධමින් සිටි තැනැත්තෝ සෝධා නොනිමි හිස කේ නො බැඳ, වහා අවුත් ගිය ත් සුළු ගෙයි, වහා එව යි කිවු ය. උන් කියා ලු බස නන්ද කුමරුන් සිත දිවුල් ලාටු මුසු වයිති තර ව වැද ගන්නා සේ තරයේ ම වැද ගත. බුදුනුත් පාත්‍ර ය අතින් නොගෙන වෙහෙරට ගෙනගොසින් නන්ද කුමරුනි, මහණ වවු දැ'යි වදාළ සේක.

බුදුන් වදාළ බස මඟුලෙන් හෙළා ලූ කප උගුළුවන්ට බැරියා සේ උගුළුවා ලන්ට බැරි හෙයින් 'මහණ නොවෙමි'යි නො කියා 'යහපත මහණ වෙමි' කියා ගිවිස්සාහ. එබැවින් තුලුන් මහණ කරව'යි වහන්දෑට භාර කොට කිඹුල්වත් නුවරට වැඩි තුන් වැනි දවස් නන්ද කුමරුන් මහණ කොට සත් වන දවස් බිම්බා බිසොවුන් විසි දහසක් රහතුන් පිරිවරා නුවරට සිඟා වැඩි තමන් වහන්සේ පෑ ලා 'හෙම්බා පුත, තුලුන් දුටු ද තුලුන් සිඟා ඇවිදිනා පමණක් මුත් ගවු දෙගවු සතරගවු පමණ මුවවිට පළල ඇති පොළොව බොළ විතර උස ඇති නිධාන සැළ සතරෙක් ඇත. මුන් මහණ වන්ට ගිය තැන් පටන් නො දකුම්හ. තොප සක්විති වන නියාව දෙතිස්මහ පිරිමිනී ලකුණු නැමැති නිමිත්ත දන්නා දෙතිස් දෙනකු කියා සිටුත් වස්තුත් වුවමනා වේ ද තෙපි තුලුන් කරා ගොසින් නිධාන පාවා ගනුව'යි රහල් කුමරුන් සරහා යවූ කල්හි කුමාරයෝත් දායාද ඉල්වමින් පසු පස්සෙහි ගමන් ගත්හ. බුදුහුත් නො නැවතු සේක. කැටි ව යන්නෝත් ගමන් ගත්හ. බුදුහුත් නොනැවතු සේක. කැටි ව යන්නෝත් බුදුන් හා කැටි ව යන ගමන නවතන්ට යුක්ති නැති වන්නා නො නැවතුහ. රහල් කුමරුහු ද සඳහා කැටි ව නික්මුණු නකත් තරුවක් මෙන් නික්ම වෙහෙරට ගියහ.

බුදුහු 'මේ තෙමේ සන්තක වස්තුවට තමා ආවේණික ව හිමි හෙයින් ඉල්වයි. ඒ සම්පත් තරමටත් ඒ මුල් වන ආදීනව මහත. මා සර්වඥතා ඥාන නමැති එක ධනය දී ලා ලත් ධන සතෙක් ඇත. මූටත් ඒ ධන සත ම දෙමි'යි සිතා වදරා සැරියුත් මහතෙරුන් වහන්සේ කැඳවාලා 'හෙම්බා ශාරිපුත්‍රයෙනි, තෙල රහල් කුමරු අප අතින් වස්තු ඉල්වති. මහණ වන්ට එන ගමනේ අප ලා ලා ආ රකවල් නැති හෙයින් මුන් ඉල්වන සම්පත් තුබුවා නැත. හැමත් ධනයෙක් ම වේ ද අපට ඒ ඇති ව තුබූ ධන සත ම දෙන නියායෙන් තුලුන් මහණ කරව'යි විධාන කොට මහණ කැරවූ සේක. මහණ වීමෙන් සිවුරෙනුත් එක් වැනි වූ සේක.

රහල් කුමරුන් මහණ වන්නා ම සුදොවුන්

නොමිලේ බෙදා හැරීම සඳහා ය.

මහරජ්ජුරුවන්ට ශෝක බලවත් විය. රජ්ජුරුවෝ ශෝක ඉවසා ගත නොහී බුදුන්ට දන්වන්නෝ 'මුඹ වහන්සේ මහණ වන්ට නික්මුණු දවස් ඇති ශෝකය නන්ද කුමර-රහල් කුමර දෙන්නාගේ මුහුණු දක්නා හෙයින් නිවිණ. නන්ද කුමරුන් මහණ වූ ශෝක ය තනි රහල් කුමරුන් මුහුණ දක්නා හෙයින් සන්හුණ. උන් මහණ වූ ශෝකය අනික් සන්හිඳුවන්නෝ කවුරු ද දරුපෙම් මුණුබුරුපෙම් ඇත්තේ මට මතු නොවන්නේ වේ ද කාටත් සරි ය. මේ කට යුත්ත මා පිළිබඳ හෙයින් කෙළේ ම ය. ඊට කිම් ද මෙවක් පටන් මහණ වන්ට දෙමවු පියන් අනුනොදත් දරුවන් මහණ නො කරන්ට විධානයක් ඇත මැනැවැ'යි දැන් වූ ය. බුදුහුත් යහපතැ යි ගිවිසි සේක.

එක් දවසක් තිලෝගුරු බුදුන් සුදොවුන් රජ්ජුරුවන්ගේ රජ ගෙට වැඩ වළඳන්ට වැඩ හුන් වේලාවට සුදොවුන් රජ්ජුරුවෝ "ස්වාමිනී, මුඹ වහන්සේ බුදු බව සාධා ගන්ට දුක් ගන්නා සමයේ ගන්නා දුක් බලවත් හෙයින් එක් දෙවතාවෙක් මා ළඟට අවුත් මුඹ වහන්සේ මළැ යි යන්නක් කී ය. මම් ඒ අසා 'මපුතණුවෝ කලට පිපෙන මල් පිපී මුත් නොනවත්නා සේ බුදු වුවො ත් මුත් නො මියෙති'යි කියා දෙවතාවාගේ බස් මා හදහා ගත්තේ නැතැ"යි කිවු ය.

'මහ රජ, දැන් තෙපි බුදු වන කෙනෙකුන්ට මුත් පහළ නොවන දෙතිස් මහපිරිමිනී ලකුණු දැක සිටි තැනැත්තෝ, නැවත උපන් දවස් පහළ වූ දෙතිසක් විතර පෙළහරත් දැක කෙසේ හදහවු ද යට ගිය දවස මහ දම්පල් කුමරු ව උපන් කල්හි මළ නියාව සාධන්ට එළුවන්ගේ ඇට ගෙනවුත් පෑලා කීවත් 'අපගේ කුලයෙහි උපන්නවුන්ගෙන් පරමායු ගෙවා මියන්නවුන් මුත් අතුරෙක මියන කෙනෙක් නැතැ'යි නොගිවිස්සා ම ය යි එතැන්හි මහදම්පල් දා වදාරා රජ්ජුරුවන් අනැගැමි කරවා, රහත් වීම අතුරෙක නො ව මියන දවස් ශ්‍රී යහනෙහි සැතපී හෙව රහත් වන ලෙස වූ කල්හි බුදුහු මහණ ගණා පිරිවරා නැවත කළමනා බුද්ධ කෘත්‍යය නොනිමි හෙයින් අඩුව සපයනු නිසා, රජගහ නුවර වැඩ අනේපිඩු මහ සිටුහු විසින් දෙව්රම් වෙහෙර කරවා නිමවා වඩනට ආරාධනා කොට යැවූ කල්හි සඟ පිරිවරින් සැවැත් නුවරට වැඩ දෙව්රම වසන සේක.

මෙසේ බුදුන් දෙව්රම්හි වසන කලට ආයුෂ්මත් වූ නන්ද තෙරුන් වහන්සේ බැදෑ වන බිසොවුන් කියා ලූ බස් නමැති වයිති පෙම් නමැති දිවුළු ලා මුසු කොට, සිත් නමැති බිතත ඇඳලූ හෙයින්, ඒ බලා ශාසනයෙහි උකටලීව, 'මා ශාසනයෙහි ඇලුම් නැත. සිවුරු හරිමි'යි හිතමිත්‍ර වහන්දෑට කී සේක. බුදුහු ඒ පවත් අසා නන්ද මහතෙරුන් වහන්සේ කැඳවාලා 'සැබෑ ද නන්දයෙනි, භික්ෂූන්ට මෙබන්දක් කිවුදැ'යි විචාරා වදාරා 'සැබව ස්වාමීනී' යි උන් වහන්සේ කී කල්හි 'නන්දයෙනි, සිවුරු හරණේ කුමක් නිසා දැ'යි විචාරා වදාළ සේක. එසේ විචාරා වදාළ බුදුන්ට 'ස්වාමීනී, මා මහණවන්ට සිතින් නොසිතින් එන ගමනේ දනවුකලණ බිසවු සෝධාපූ හිසකේ හිණි නොගන්නා තෙක් අවුත් 'වහා අව මැනැවැ'යි යන බසක් කිවූ ය. මම ඒ බස එක් වන් සඳහන් කරන්නෙම් මෙබන්දක් සිතමි'යි කී සේක.

එකල බුදුහු තිබී බලවත් වන ලෙඩක් බෙහෙදක් දී සන්හිඳුවන කලක් මෙන් ඔබගේ එබඳු අනුභාවයක් නැතත් තමන් වහන්සේගේ අනුභාවයෙන් අත අල්වා ගෙන තව්තිසා දෙව්ලොවට වඩනා සේක් අතුරුමග නවදැලි සේනක් මවාලා ඒ සේනේ දා ගිය කණුවෙක දා වක ගැසී ගිය වැඳිරිමැල්ලක මවාලා තවුතිසා දෙව් ලොවට වැඩ සක්දෙවිඳුහුගේ පන් සියයක් පමණ දෙවඟනන් පෑලා 'කුමක් ද

නන්දයෙනි, රුවින් වූ කලී මේ දෙවඟනෝ යහපත්තු ද නොහොත් දනවු කලණ බිසවු යහපත්තු දැ'යි විචාළ සේක.

'ස්වාමීනි, කුමක් වදාරන සේක් ද මේ දෙවඟනන් දුටු කලට ඒ දනවුකලණ බිසවු නම් අතුරුමඟ නවදැලි සේනේ අප දුටු දා වක ගැසී ගිය වැඳිරිමැල්ලත් වටිත් දැ'යි කී සේක. ඒ අසා බුදුහු 'එසේ වී නම් නන්දයෙනි, ශාසනාභිරතිය ඇති ව සිල් රක්ෂා කෙළේ නම් කෙලෙසුන් ගෙවා ගන්ට නුවූවොත් දෙව්ලොව ඉපද දෙවඟනන් ලබන නියාවට මම ඇපයෙමි'යි වදාළ සේක. ඒ අසා නන්ද තෙරුන් වහන්සේ 'එසේ වී නම් දෙවඟනන් ලබන නියාවට මෙ තරම් ඇපත් ඇති බැවින් බඹසර හැසිරෙමි' යි කී සේක. මෙලෙසින් සස්නෙහි ඇලුම් ඇති කරවා හැදහිලි නැති කෙනෙකුන් ප්‍රසිද්ධ ස්ථානයට ගෙන ගොස් තරය කරවා රුචි දෙය කරවා ගන්නා සේ සිල් රක්ෂා කිරීමට දෙව්ලොව ගෙන ගොසින් තරය කරවා ගෙන නන්ද තෙරුන් වහන්සේ හැර ගෙන දෙව්ලොව වැඩ උන් වහන්සේට ඇප වූ නියාව නොහඟවන්නට කරන්නාක් මෙන් දෙව්ලොව දී අතුරුදන් ව

"බොධනෙය්‍යං ජනං දිස්වා - සතසහස්සෙහි යොජනෙ

ඛණෙන උපගන්තවාන - බොධෙති තං මහාමුනි"

යනු හෙයින් ඇසිල්ලකින් දෙව්රම පහළ වූ සේක. වහන්දෑ මෙ පවත් අසා 'නන්ද තෙරුන් වහන්සේ නම් බුදුන්ගේ කුඩා මෑණියන්දෑගේ පුත් සේක. මහණ ව කරන සංකමුත් ගෙය කඹුරන්නා සේ දෙවඟනන් නිසා ල. එයිත් ඇපයකට නොනිසි බුදුන්ගෙන් ඇප ඇතිව ලැ'යි නන්ද තෙරුන් වහන්සේ ළඟට ගොසින් මෙ හැම කියා වෙහෙසන සේක.

නන්ද තෙරුන් වහන්සේ ද වහන්දෑගේ කතාවෙන් තරයේ ම ලජ්ජා ඇතිව දෙවඟනන් කෙරෙහි කළ ආලය හැරී, පෙරළි හන්ට තුබූ දෙයක් නොහෙන ලෙස තනා තබා ගන්නා සේ පෙරළා මහණ දමට ම සිත්සතන් යොමු කොටලා රජ සිරි හැර අවුත් නිවන් සිරි නොවරදනා නිසා නොපමාව වසන සේක. යම් සේ ලේනෙක් තමා තරම් කෙනෙකුන් තමාට සතුරු ව ආ කල තමාගේ නඟුට කුප්පවාලා එයින් ගසාලා පහ කෙරේ ද, එමෙන් ළං වූ කෙලෙස් සතුරු කෙනෙක් ඇත් නම් සතර සීවටන් නමැති මුගුරෙන් මරා පලවමින් යම් සේ දිවි දෙනෙක් කෙතෙක් වුවත් එක වරෙක වදන පැටවුන් මුත් දෙවන මුරයේ නො වද ද, එක මුරයෙන් ම වඳ වේ ද, එපරිද්දෙන් උපන් ජාති විනා හවෝත් පත්ති නැති වීමට අදහස් ඇති ව යම් සේ දිවියෙක් තණකැළෑ ආදිය යට වැදලා හිඳ ගොදුරු අල්වා ගනී ද, එසේ ම අර්හත් ඵල නමැති ගොදුරු නිසා ගම්භීරාරණ්‍ය රුක් මුල්, ගල්පාවුළු, කඳුරැලි, ගල්ගුහා සොහොන අබවස යනාදියට එළඹ, යම් සේ දිවියා ගොදුරු අල්වා ගත් කලට වමළැයෙන් හුණු ගොදුරු නොකා ද එ පරිද්දෙන් එක් විසි අන්වෙෂණ වශයෙන් වේවයි' වාග් විඥප්ති වශයෙන් වේවයි, උපන් දෙයක් ඇත්නම් විෂ මිශ්‍රයක් පරිද්දෙන් හැර විවසුන් වඩා රහත් ඵල නමැති වොටුනු පැළඳීමෙන් හැර ආ රාජාභිෂේකයට රාජ්‍යාභිෂේකයක් ලදින් හැර පියා ආ ගෙමඟුලට නිවන් ගෙමඟුල් කොට හැර ආ විවාමඟුලට පලසමවත් විවාමඟුල් කොට, බුදුන් සන්තක නිවන් රට තමන් වහන්සේටත් හිමි කළ සේක.

එක් දේවතාවෙක් රාත්‍රි වේලෙහි දෙව්රම වසන බුදුන් කර ගොසින් වැඳලා 'ස්වාමීනි, මුඹ වහන්සේගේ මල් වූ නන්ද මහතෙරුන් වහන්සේ රහත් වූ සේකැ'යි කිවූ ය. ඔහු නොකියන තෙක් ම බුදුහුත් දෙව්ලොව ගිය ගමනින් ම සසර ගමන් නිමවා රහත් වූ නියාව විමස විමසා හිඳිනා සේක් එසේ ම දත් සේක. නන්ද මහ තෙරුන් වහන්සේ ද

රාත්‍රිය පාන් වූ කල්හි බුදුන් කරා ගොසින් වැඳලා 'ස්වාමීනී, මුඹ වහන්සේ දෙව් ලොව වැඩි ගමනේ දෙවඟනන් පන් සියයක් මා ලබන නියාවට වූ ඇපයෙක් ඇත්තේ වේ ද, මෙ වක් පටන් දෙවඟනන් තබා කිසිවකත් මාගේ ඇල්මක් නැති හෙයින් ඒ ඇප නැතැ'යි කී සේක. බුදුහු ඒ අසා වදාරා' නන්දයෙනි, තොප රහත් වූ නියාව අපිත් දතුම්හ. දේවතාවකුත් අවුත් අපට කිව. එ සේ හෙයින් තොප කීවත් නොකීවත් අපි ඒ ඇපයෙන් මිදුණුම්හ' යි වදාරා රහත් ව ශෝභාවත් වූ මුහුණ ඊම තබා ශෝභාමත් කරවූ සේක. වහන්දෑ ද ගොසින් රහත් නියාව නොදැන 'කුමක් ද? පෙර සිතන්නේ සිවුරු හරනට වේ ද දැන් කුමක් දැයි විචාරා 'මා ගිහිවීමෙහි ආලයෙක් නැතැ'යි කී කල්හි මු ගිහි වීමෙහි ආලයක් නැති නියාව කියති. මුන් බොරු කියන නියා වේ දැ යි බුදුන්ට එ පවත් දැන් වූ සේක.

බුදුහු ඒ අසා 'මහණෙනි, යම් සේ සෙවිලි නොදැන්මෙන් නපුරු කොට සොයාලූ ගෙය වැසි නැති විටෙක මුත් වැස්ස වට විට ම තෙමේ ද, එ පරිද්දෙන් සමථ භාවනා, විදර්ශනා භාවනා නැමැති සෙවිල්ල නොදන්නා හෙයින් තදංග විමුක්ති නැමැති එක් තරම් සෙවිල්ලකින් සොයාලූ සිත් නැමැති ගෙයක් කෙලෙස් නැමැති එක් තරම් වැස්සක් වටත් තෙමී මුත් නොහරණේය. යම් සේ සෙවිල්ල දන්නවුන් යහපත් කොට සොයාලූ ගෙය එක්තරා වැස්සකින් තබා මහත් වැස්සකිනුත් නොතෙමේ ද එ පරිද්දෙන් ද්විප්‍රකාර භාවනා නැමැති තර සෙවිල්ලෙන් සොයා ලූ සිත් නැමැති ගෙය සසර මහ මුහුදු පුරන තරම් වූ කෙලෙස් මග වැසි වටත් නො තෙමෙ'යි වදාළ සේක.

ඒ අසා නන්ද තෙරුන් වහන්සේගේ නුගුණ කියන්ට ගිය වහන්දෑ සෝවාන් ඵලාදියට පැමිණීමෙන් ලොවුතුරා ගුණය ලත් සේක. සත්‍ය අසත්‍ය නොදත් වහන්දෑ චතුස්සත්‍යය දත් සේක. ධර්ම සභායෙහි ද කථාවෙක් උපදනේ. බුදුවරුන් වහන්සේ නම් ඉතා ආශ්චර්ය සේක. ජනපද කල්‍යාණීන් නිසා නිවන් සම්පතින් පිරිහෙන්ට සිටි මලණුවන් වහන්සේට එක් තරම් දෙයක ඇවිටි ඇත්තවුන්ට වැඩියුරු දෙයක් පැලා ඇවිටි කළ එක් තරම් දෙයෙහි ඇවිටි හරවන්නා සේ දනවුකලණ බිසොවුන් කෙරෙහි කළ ඇවිටිය දෙව්ලොවට ගෙන ගොසින් දෙවඟනන් පැලා අරවාලූ සේක. මේ අනික් කාට පිළිවන් දැ'යි යන කථාව ය.

බුදුහුත්වහන්දෑ කරන කරන කතාව දිවකනින් අසා වදාරා, 'භික්ෂූහු නන්දයන් ශාසනයෙහි ඇලුම් කරවා ගත් නියාව අරභයා කතාව කෙරෙති. මම එ තෙනට ගියෙම් නම් 'හෙම්බා මහණෙනි, ඒ දැන් මතු නොවන්නේ වේ ද යටගිය දවසත් තෙල ලෙස ම උන්ට ඇති වූ ඇවිටියක් හැරවීම් කියාලා ඒ භගවන්ට ජාතක කතාවක් ගෙන හැර දක්වමි. මාගේ මේ ජාතක දේශනාව පස්වා දහස මුළුල්ලෙහි බොහෝ දෙනාට බොහෝ ප්‍රයෝජන සාධා දෙන්නේ ය'යි සිතා වදාරා ධර්ම සභාවට වැඩ සුවිනීත ව සුශික්ෂිත ව වැඩහුන් පර්ෂද බලාපියා' රන් නැවක් මධ්‍ය කොට පිපී වැනී ගිය රත් නෙළුම් වනයක් සේ මේ භික්ෂු පර්ෂද ඉතා හොබිති. මම පළමු කොට කතාවට ආරම්භයක් කෙළෙම් නම් මින් පෙරාතු කොට බසක් බැණ නැගෙන කෙනෙක් නැත. මම් ම පළමු කොට කථාව උපදවම් යි සිතා 'මහණෙනි, මා එන්නාට පෙරාතු කොට කෙසේ වූ කථාවක් කොට කොට හුණු දැ'යි විචාරා වදාරා මේ කතාව නියාව දැන්වූ කල්හි 'මහණෙනි, ඒ දැන් මතු නොවෙ'යි වදාරා භික්ෂූන් වහන්සේ විසින් ආරාධිත වූ තිලෝගුරු බුදුරජාණන් වහන්සේ භස්ම ප්‍රච්ඡන්න ජාත වේදයක්

සේ භවයෙන් සැඟවී තුබූ ඉකුත් වත් කථාව දක්වන සේක්

"මහණෙනි, යටගිය දවස බරණැස් නුවර බඹදත් නම් රජකු රජ කරන කල්හි එම බරණැස් නුවර කප්පට නම් වෙළඳාණ කෙනෙක් වූහ. උන්ගේ එක් කොටළුවෙක් දසාමුණක් විතර බර උසුලයි. දවසකට එතෙක් බර උසුලාගෙන අටවිසි ගව්වක් විතර යෙයි. එක් සමයෙක ඒ වෙළඳාණෝ කොටළුවන් උසුලන්නාවූ ගැල්වලින් බඩු ගෙන්වාගෙන තක්සලා නුවර ගොසින් ගෙන ගිය බඩු විකපත් වන තෙක් කොටළුවාණන් තණ පත් කන්ට හළවූ ය. ඉක්බිත්තෙන් ඒ කොටළුවාණෝ ද අගළපිට කා ඇවිදිනා තෙනැත්තෝ එක් කොටළු දෙනක දැක ඈ ළඟට ගියහ. ඔයිත් උන් හා සාදසාමීචි කථා කරන්නී 'කොයි සිට අවුදැ'යි විචාරා බරණැස් නුවර සිට යයි කී කල්හි 'කුමක් නිසා මෙතෙක් කතර අවුදැ' යි විචාළීය.

'වෙළඳාම් පිට ආමි' කී කල්හි 'උසුලන්නේ කෙතෙක් බර දැ'යි විචාළීය. 'දසමුණක් විතර බර උසුලමි' කී කල්හි 'මෙතෙක් බර උසුලාගෙන දවස කෙතෙක් තැන් යවු දැ'යි විචාළීය. 'අට විසි ගව්වක් විතර යෙමි' කී කල්හි 'ඒ වන්නා මෙතෙක් තැන් නිකමුත් නොව බර උසුලාගෙන යව. ගිය තැන ගමන් ඇවිදින පය මිරිකන කෙනෙක් ඇද්ද, නැද්දැ' යි ඊට පිටලා අනික් විතාරන දෙයක් විචාළීය. 'නැතැ'යි කී කල්හි තිරිසන් වුවත් ස්ත්‍රී කලට ස්ත්‍රී මායමෙහි අඩුවක් නැති හෙයින් තමා කෙරෙහි ඇලුම් කරවා ගන්නා පිණිස තිරිසනුන්ට පා මැඬීම නැතැත් 'එ විතරකුත් නැත්නම් දුක් නියා වේ දැ'යි තමා උන්ට සම්භ වුවොත් ඉන් මුට්ටුවක් නැති ලෙසට උන්ට හඟවා කී ය. කොටළුවාණෝ සැබෑ බසකැයි සිතා එ බසෙහි ම එලී ගත්හ.

වෙළඳාණෝ ද ගෙනා බඩු විකපත් කොට ගෙන කොටළුවා ළඟට අවුත් 'ගෙනා බඩු විකපත් කොට ගතුම්හ' යි කිවූ ය. 'මුඹ දැන් ගිය මැනව. මම රඳමි'යි කොටළුවාණෝ කිවූය. නැවත නැවත පෙරැත්ත කීවත් කොටළුවාණෝ යන්ට මැළි වූ ම ය. ඒ අනිකක් නිසා නො වෙයි. කොටළු දෙනගේ බස් නමැති මලෙහි බැඳී ය. වෙළඳාණෝ ද තොප මැළි ම බැවින් :-

'පතොදන්තෙමිකරිස්සා - සොළසංගුලකණ්ටකං
සඤ්ඡිජිස්සාමි තෙ කායං - එවං ජානාහි ගද්‍රභ'

යනු හෙයින් 'කැවිටි හුල ම සොළසඟුලක් පමණ වූ කැවිටක් කරවාලා කැවුටුවම් කොටත් ගෙන යෙමී' කී කල්හි 'එසේ කළොත් පෙර පා දෙක තරයේ බිම ඔබා ගෙන, පස්සා පයින් ඇඩෙන් ගසා දත් වගුරුවා පියමී' කීහ. වෙළඳාණෝ ඒ අසා 'මුන් මෙතෙක් කලෙක මෙසේ වූ බසක් කී විරූ නැත. කාරණා කිම් දෝ හෝ' යි ඇත මෑත බලා කොටළු දෙන දැක 'මෑ නිසාය මෙ ලෙසට කරවා ගත්තේ ය'යි සිතා අට තැනකින් වක් ව තුබූ මැණිකෙහි ලණුව අවුණා ලන්ට නිසි නුවණ ඇති වන මහා පුරුෂයාණ කෙනකුන් හෙයින් 'තෙපි රඳන්ට නොසිතව. ඔබ ගිය කල,

'චතුප්පදිං සංඛමුඛිං - නාරිං සබ්බංගසොභිනිං,
හරියං තෙ ආනයිස්සාමි - එවං ජානාහි ගද්‍රභ

යනු හෙයින් 'සකක් හා සමාන සොඳ මුහුණක් ඇති තමාගේ ජාතියට ඉතා රූපත් වූ කොටළු දෙනක ගෙනවුත් පාවා දෙමි'යි කීහ. එ බස් අසා බලවත් සේ සතුටු ව ගොසින් බල බලා සිටි කොටළු දෙන කෙරෙහි ආලය නැති ව, බසින් ඇසූ කොටළු දෙන කෙරෙහි ආලය බලවත් ව 'එසේ වී නම් පටවාලූ බරත් හැර ගෙන මෙතෙක් කල් යන අටවිසි ගවුවට අනෙක් අටවිසි ගවුවකුත් පිටලා ලා ස පණස් ගවුවක් යෙමී' කිවූ ය.

වෙළඳාණෝ ද යහපතැ' යි ගිවිස කැඳවා ගෙන සිය තැනට ගොසින් කීප දවසකින් කොටළුවාණන් කොටළු දෙනගේ ස්වරූප සඳහන් කරවූ කල්හි 'ආදි එසේ කියා ලා නොගෙනෙන්නේ නැත. ගෙනවුත් පාවා දෙමි. බල එකෙක් ඇත. උන් ඇතත් වැටුප් වියදම් තොප පමණකට දෙමි. උන් මට කරන මෙහෙයක් නැති හෙයින. එසේ දුන් දෙය තොප දෙන්නාට ඇති වෙයි, මඳ වෙයි. මම ඒ නොදනිමි. ඌ පසු ව තොපට බොහෝ දරුවනුත් වදති. දරුවන් වුවත් අඹුවන් වුවත් උන් බොහෝ වුවයි අපගෙන් රැකෙන්නන් බොහෝ හෙයින් වැටුප් බොහෝ නොකෙරෙමි. සැහේ නමුත් මඳ වේ නමුත් සුප්පාරක ජාතකයෙහි කරනවැමියාට දා රජ්ජුරුවන් කවර තරම් දස්කමක් දැකත් අට මස්සක් ම දෙන්නා සේ තොප කෙතෙක් දෙනා වුවත් තොප පමණකට දෙමි'යි කිවූය. ඒ අසා කොටළුවාණෝ කොටළු දෙනුන්ට කළ ආලය වැටුපට කොළෝය. බුදුහු මේ ජාතක දේශනාව නිමවූ සේක.

එ හෙයින් නුවණැත්තවුන් විසින් කෙලෙස් විසින් පවත්නා අකුසලින් දුරු ව භාවනා කුසල් පිහිටා තදංගාදී වශයෙන් සිත් සතන් පිරිසිදු කටයුතු.

අරුත් පැහැදිලි කිරීම

ශාසනාභිරති	- ශාසනයට කෙරෙහි ඇලීම
නොහෙන්නවුන්ට	- නොහැකි අයට
අයදමෙන්	- ආයාචනයෙන්, ඉල්ලීමෙන්
නැකත් දවසින්	- බොහෝ දිනකින්
සෙදගැමි කරවාලා	- සකෘදාගාමි කොට
ආදියෙන්	- ඉදිරියෙන්, මුලින්
ඉෂ්ට සූචක කොට	- යහපත් බව හැඟවීමට
හිණ හිස කෙරේ දී	- පඩිපෙළ මුදුනේ දී
බැදැණියන්/ බැදෑවන්	- නෑනා
වයිති	- සායම්
සුළුගෙයි	- කුඩා ස්වාමියා, මස්සිනා
දෙතිස් මහා පිරිමිනී ලකුණු	- තිස් දෙකක් වූ මහා පුරුෂ ලක්ෂණ
නවදැලි හේනක්	- අලුත ගිනි තැබූ හේනක්
සතර සීවටන්	- සතර සතිපට්ඨාන

අබවස	- එළිමහන, අභ්‍යවකාශය
එක් විසි අන්වේෂණ	- විසි එකක් වූ සෙවීම්
වැධි විඥපිති	- වචනයෙන් හැඟවීම්
තදංග විමුක්ති	- තාවකාලික මිදීම්
ද්විප්‍රකාර	- දෙයාකාර
පස්වාදහස	- අවුරුදු පන්දාහ
භෂ්ම ප්‍රච්ජන්න	- අබයට සැඟවුණු
ජාතවේදයක්	- ගිනි පුපුරක්
විකපත් කොටගෙන	- විකුණාගෙන
කවුටුවම්	- කෙවිටෙන් ඇනීම්

ලිඛිත අභ්‍යාස

1. "යම් සේ සෙවිල්ල දන්නවුන් යහපත් කොට සොයා ලු ගෙය එක්තරා වැස්සකින් තබා මහත් වැස්සකිනුත් නොතෙමේ" යන්න නන්ද හිමිගේ චරිතය ඇසුරෙන් විමසන්න.
2. 'කප්පට' වෙළෙන්දාගේ උපාය ඥානය පිළිබඳ විමසීමක් කරන්න.
3. සද්ධර්මරත්නාවලියේ සුවිශේෂ ලක්ෂණය වූයේ රසවත් කතාන්දරයක ගැඹුරු දහම් අන්තර්ගත කර තිබීමයි. නන්ද වස්තුව ඇසුරෙන් විමසන්න.
4. ප්‍රස්තුතයට උචිත ලෙස ධර්මසේන හිමිගේ උපමා භාවිතයේ ඇති කුසලතාව උපමා පහක් ඇසුරෙන් විමසන්න.
5. ධර්මසේන හිමි කතා පුවත රසවත්ව ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා අවස්ථා නිරූපණයන් කෙතෙක් දුරට සාර්ථක ව යොදාගෙන ඇති ද යන්න නන්ද වස්තුවේ අවස්ථා තුනක් යොදා ගනිමින් පහදන්න.